

christopher nolan

Christopher Nolan

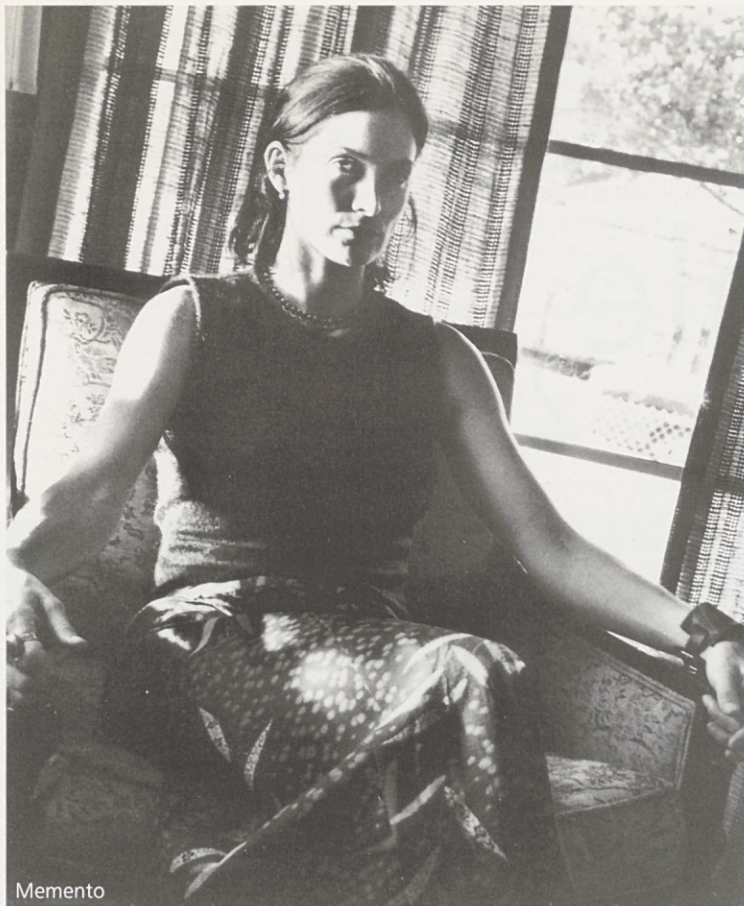
vlado škafar

Britanski in še posebej angleški filmski ponos je v devetdesetih močno trpel. Le redke poznavalce domače scene so uspeli premamiti globalni pohodi njihovih komedij, ki za povrh niso zgledale nič kaj britansko. Edino, kar je njihove glave za silo držalo pokonci, sta bila neomajna opusa Kena Loacha in posebej Mika Leigha. Christopher Nolan, komaj tridesetletni Londončan, je zato prišel kot utrinek na njihova mračna obzorja, jih razsvetlil, vendar res samo za hip, kajti še preden so Angleži uspeli odpreti usta, je že pozvonilo z druge strani luže in Nolan je pristal v Hollywoodu, kjer pravkar pripravlja svoj tretji celovečerec. A vrnimo se na začetek, v sedemdeseta, nekaj let po njegovem rojstvu, ko je kot sedemletni fantič začel svojo filmsko kariero; s čisto pravo očetovo super osmičko je režiral plastične junake in njihove pustolovščine po razburljivih pokrajinah domačih rjuh in tepihov. Spomnimo se, da so podobno začeli mnogi akterji pričujoče rubrike, toda naj pomirim tiste, ki takšne priložnosti niste imeli, pa še vedno računate na uspešno filmsko pot – Kiarostami, na primer, se pri tridesetih kamere še dotaknil ni. Mali Chris pa je s svojim kinoamaterstvom vztrajno nadaljeval, njegove svetove so začeli naseljevati meseni junaki, svetovi sami pa so postajali še bolj nenavadni in nadnaravni. Kljub temu je na univerzi vpisal angleško književnost, toda boljše ure svojih študentskih let spet namenil filmskemu snovanju. Rojeni filmar brez formalne izobrazbe dolgo ni uspel uveljaviti svoje poklicanosti, zato se je končno sam spustil v avanturo in v gverilskem slogu posnel celovečerni prvenec, ki je navdušil s tematiko in stilom, z resno napovedjo moderne in izvirne obuditve enega najzlahtnejših filmskih žanrov – filma *noir*.

Following (Zalezovanje) je amaterski film v izvirnem smislu: avtor se je z njim ukvarjal ob redni službi in vanj vlagal svoj sproti zaslužen denar. Lahko bi mu rekli kar vikendaški ("snemali smo ga ob sobotah ..."); kot drugi ob koncu delovnega tedna obdelujejo svoje parcelice, je Nolan počasi sestavljal svoj filmček. Na koncu je trajalo za eno celo leto sobot in 3000 prigaranih funtov, da je črno-beli 16-milimetrski filmček prišel na svetlo.

Following je mračna, klavstrofobična, razbita pripoved o brezdelnežu, ki se ima za pisatelja in zalezuje naključne mimoidoče – tako naj bi si nabiral "material" za svoja literarna snovanja. Nekega dne ga eden izmed zalezovancev zasači pri delu, izkaže pa se, da ima tudi sam podoben hobi: je ljubiteljski vlomilec, ki ga bolj kot plen zadovoljuje vdiranje v zasebnost ljudi. V njem najde mentorja, kompanjona in vražjega dvojčka, s katerim operirata po londonskih kvartirjih. Ker gre (ali hoče iti) za pravi *noir*, je tu kmalu tudi fatalna blondinka, katere domovanje sta poprej obdelala. Pisateljček se zatreska, njeno nesrečno ljubezen z zloglasnim gangsterjem pa razume kot krasno priložnost, da postane pravi junak. Ko se iz gledalca oziroma gleduha prelevi v akterja, se stvari začnejo hudo zapletati.

Following je krasna *noir* miniatūra, delikatesna študija žanra, tako vsebinsko kot formalno; kompleksno pripovedno strukturo razbitega, poljubnega in eliptičnega časa, kjer je težko razločiti *flashbacke* in določiti izhodiščno točko pripovedi, poudarja še groba grafična slika.

Memento

Following

Je tudi jasna napoved uresničitve Nolanove očitne poklicanosti za film, ki so jo pozneje podkrepili številni festivalski uspehi (med njimi rotterdamski tiger) in obetavna predigra prvemu ustvarjalnemu vrhuncu – vrtoglavemu *Memento*, s katerim je navdušil lani v Benetkah.

Memento je obrnjena *hard-boiled* detektivka (napisal jo je Christopherjev brat Jonathan Nolan), ki se začne pri koncu in se v vrtincih nenehnega vračanja počasi spušča proti izhodiščni točki. Na začetku, torej na koncu, je umor. Leonard (zelo solidno ga igra Guy Pearce) v prepričanju, da je našel ženinega morilca, ubije prijatelja Teddyja. Zbudi se v motelski sobi, ki mu je čisto tuja. Ne spomni se ničesar. Fotografije po zidovih in v žepih ter tetovaže po celem telesu ga počasi spomnijo, da mora ubiti Teddyja, ki je ubil njegovo ženo ... In tako naprej in naprej, oziroma nazaj in nazaj. Leonard je ob ženini tragediji ostal brez kratkoročnega spomina. Gre za posebno, precej redko obliko amnezije, pri kateri človek novih informacij ne more več spraviti v spomin in v nekaj minutah izginejo, kot da jih nikoli ni bilo. Leonard je ostal sam, s svojim spominom na ženo smrt in s sistemom ohranjanja koščkov realnosti, ki jih odtlej vedno znova sestavlja v trenutni spomin. Strukturo večnega vračanja in sestavljanja koščkov informacij v resnico spomina od sedanjega trenutka proti preteklosti, torej strukturo same bolezni, prevzame tudi filmska pripoved, oziroma njen osrednji, barvni del, vzporedna črno-bela pripoved pa kronološko podaja Leonardovo zgodovino pred ženino smrtjo, kakor je ta še vedno lepo spravljena v njegovem spominu. Ta pripoved govori o Leonardu pred tragedijo, vestnem in razumevajočem zavarovalniškem agentu, ki mora za potrebe podjetja oceniti stanje bolezni nekega Jenkinsa, prav tako obolelega za to vrsto amnezije.

Vratolomna dramaturška struktura, ki spretno in koncizno manipulira s koščki razbitega ogledala, ponuja v izhodišču dvojno detektivko – nenehno iskanje izgubljenega spomina, vsakokratno sestavljanje lastnega življenja ter klasično iskanje ženinega morilca. V točki, ko se črno-bela in barvna pripoved nepričakovano srečata (to točko bi namreč pričakovali ob ženinem umoru), pa se sproži še tretja detektivka, iskanje oziroma sestavljanje lastne identitete. To je točka, ko Leonard ubije zavarovalniškega agenta in obleče njegovo obleko, prevzame njegovo identiteto. Ko se mu v vrtincu večnega vračanja razkrije spoznanje o temeljni samoprevari, se mu zruši celotna konstrukcija identitete. Njegov obsedeni spopad z boleznijo, v

izhodišču plemenit boj za ohranitev lastnega spomina, identitete, življenja, ga je privedel najprej do tragedije in končno še do tragičnega spoznanja, saj je v palimpsestu svojega spomina prav "zahvaljujoč" tej obsedenosti izpraskal tudi tisto točko, ki bi morala za vedno ostati v pozabi.

Kar je (in z njim gledalec) doživljal kot romantično misijo, maščevati zločin nad svojo ženo (ves čas mu pred oči hodijo podobe njune sreče in žgoča pomisel: "kako naj prebolim, če ne čutim časa" – kot dodatno prekletstvo), se izteče v tragično spoznanje o lastnem zločinu, ki se ga ni zavedal. Sam je namreč tisti amnezični bolnik, ki je imel težave z zavarovalnico, žena pa se z njegovo boleznijo nikakor ni mogla sprijazniti, zato se je odločila za samomor in pri tem z manipulacijo dosegla njegovo pomoč. Kar je torej na začetku izgledalo kot romantično iskanje ženinega morilca, se na koncu labirinta izkaže za kompleksen zločinski konstrukt, ki ga je zgradil iz postulatov svoje bolezni, da bi izbrisal dejstvo, da je žena zaradi njegovega "stanja" naredila samomor in v to potegnila njega – kot morilca. Na tem mestu dobi zgodba razsežnosti vrhunske antične dramaturgije v moderni in aktualni preobleki – s tematizacijo sodobnih teorij in tehnologij identitete. Vrhunski amalgam psihološke srhljivke, *hard-boiled* detektivke in neoromantične ljubezenske zgodbe.

Če vam pred očmi zamigljajo podobe Coppolove *Dementie 13* (1963) ali Scottovega *Iztrebljevalca* (1982), ste na pravi poti. *Memento* sicer ne ponuja vizualnega glamurja slednjega, ta tudi ne bi šel skupaj z zelo osredotočenim konceptom, toda kljub temu so v Nolanu mnogi prepoznali pravega naslednika zadnjega Britanca, ki je osvojil filmski svet. Je mar po naključju glavnemu junaku *Memento* ime enako kot Scottovemu nasilnemu replikantu – Leonardu? Tako *Iztrebljevalec* kot *Memento* sta vrhunska sublimacija detektivke kot izbranega filmskega žanra, pa tudi tiste druge detektivke – mehanizma človekovega cogita. V vsakem primeru ni naključje, da so se za Nolana ogreli v Hollywoodu. Zdaj se potika po Aljaski in išče lokacije za svoj tretji film, *remake* (sam temu odkrito pravi amerikanizacija) nedavnega norveškega hita *Insomnia* s Stellanom Skarsgårdom v vlogi narko detektiva, ki pomotoma ubije svojega partnerja. •